

L'obstinada memòria d'Antoni Serra

ASSAIG / LLIBRES / 29 OCTUBRE, 2019

La meva relació amb Antoni Serra es remunta a la meva primera adolescència, als onze o dotze anys, quan encara aprenia els primers mots de lletra gruixuda, amb Poe, Chesterton o el mateix Serra com a autors de capçalera. Sé que un dia el vaig voler conèixer, després de llegir tres o quatre llibres seus, i hi vaig contactar a través de l'oblidada guia telefònica. Al capdavall, tampoc no hi havia tants Antonis Serra, a Ciutat. La trobada va ser fugissera. A la terrassa de l'enyorat Bar Cristal, aquell personatge amb ulleres rodones d'intel·lectual trotskista, capell a l'estil d'Humphrey Bogard i barba atapeïda, era realment irresistible per a la meva encara fervent mitomania. En qualsevol cas, d'aquella trobada en què parlarem de literatura i supòs que també un poc del sexe dels àngels, només en resta un record nebulós. L'única certesa clara és que ell va demanar un Bitter Kas i jo, enlluernat per una certa pedanteria esnob, també. Després d'aquest episodi, no ens hem tornat a trobar més que qualche vegada en algun acte o presentació. Tanmateix, el meu interès per Antoni Serra va decaure i no ha estat fins fa uns pocs mesos que he tornat a connectar-hi amb la lectura de la seva obra memorialística.

Antoni Serra segurament deu ser un dels autors vius més prolífics en llengua catalana. Ha conreat novel·la, narrativa breu, assaig i crònica periodística durant prop de cinquanta

anys, amb una quarantena de títols publicats. Conegut especialment per les seves contribucions a la novella negra —*El blau pàl·lid de la rosa de paper*, *Espurnes de sang*, *RIP*, *senyor Mosqueiro* en són un bon exemple, així com la seva faceta com a impulsor del col·lectiu Ofèlia Dracs, juntament amb Jaume Fuster i Maria Antònia Oliver, entre d'altres —, la seva vessant com a memorialista i els seus dietaris han quedat en un segon terme. En part, segurament, perquè la immensa majoria d'aquesta producció s'ha publicat a Mallorca,¹ en part perquè l'esmentada producció no ha merescut l'atenció d'un públic abrusat per la hiperinflació editorial i la difícilíssima tasca de destriar el gra de la palla o bé, en part, per l'escàs interès que han mostrat la crítica i els estudis literaris per aquesta part de la seva obra.²

El gruix de la producció memorialística d'Antoni Serra justament coincideix amb els darrers quinze o vint anys. Aquest element, a primer cop d'ull, es podria explicar pel fet que l'autor, un cop arribat a la senectut, com molts d'altres, hauria decidit ordenar i desempolsar un material que la perspectiva històrica ara li hauria permès valorar amb una altra dimensió. En qualsevol cas, aquesta anàlisi, al marge de ser òbvia i insubstancial, és manifestament reduccionista. Tal vegada, un altre element a tenir en compte, podria ser la reducció dràstica de la producció de ficció,³ en paral·lel a l'augment de la producció assagística, memorialística o dietarística de l'autor. És a dir, l'abandonament gairebé definitiu de la novella i de la narrativa breu, els seus dos gèneres predilectes, i l'interès creixent per un material molt més personal i íntim, en bona part ja escrit en les dècades prèvies i que hauria romàs amagat dins algun calaix.⁴ Aquest element és quelcom que el mateix Serra no s'amaga de reivindicar.⁵ De fet, en una entrevista recent al diari *Última Hora* Serra reblava: «La literatura de hoy es mala y no me interesa formar parte de ella [...] Me gustan unos pocos como Carles Rebassa, Pau Vadell, Lucia Pietrelli o Hilari de Cara [...] Escribo solamente para mí, ahora mismo, una historia interminable.»⁶

No hi ha quart poder, amb l'eloqüent subtítol de *Memòries periodístiques del meu temps de glòria*, va ser publicat el 2002 a l'Editorial Moll. Per tant, podríem dir que, d'alguna manera, dóna el tret de sortida que inaugura el cicle memorialístic, dietarístic i assagístic que segueix amb els quatre volums del *Diari d'ombres, paisatges i figures* (Lleonard Muntaner, 2002-2009) o els articles de *Passió (confessable) per la cinematografia* (Temps moderns, 2005) o d'*Escrits 'post mortem'* (Documenta Balear, 2016). Aquestes memòries, tot i ser publicades el 2002, abasten des de l'any 1953 fins al 1983. És a dir, són unes memòries que comprenen els anys d'aprenentatge de l'autor (nascut el 1936) fins a la seva plena maduresa.

El llibre s'estructura en trenta-vuit capítols breus, normalment organitzats entorn d'un fet concret: una coneixença, un viatge, un imprevist, etc. Aquesta forma, precisament, és allò que dóna al recull un to faceciós, un poc en la línia d'una certa tradició vuitcentista autòctona sempre abonada a l'anècdota.

La trajectòria vital descrita a *No hi ha quart poder* comença amb les vicissituds d'un fill d'una antiga nissaga terratinent —també es podria llegir de la burgesia— irreverent i displicent, que investiga els propis límits en plena joventut, entre la Universitat (Serra va

arribar a estudiar Medicina a Barcelona), un univers fosc i avorrit, propi dels pitjors anys del franquisme, i una vida personal disbauxada i erràtica. Les primeres pàgines del llibre concatenen històries pròpies d'un *flâneur* de baixa estofa amb anades i vingudes per la Península —Barcelona, Madrid, Cadis, València— a la recerca d'una identitat, d'un espai de llibertat creativa, amb la fam i la desorientació com a companyes inseparables, sempre a prop dels llibres i de la paraula i lluny de la rigidesa moral i social de l'entorn familiar. L'esquema, segurament, ens és conegut: un jove carregat d'energia i d'ambicions artístiques vaga, sense recursos econòmics, durant mesos buscant una fortuna immaterial que mai no arriba. Pel camí viu frustracions i desenganys fins que es veu obligat a tornar a casa, a tocar mare, amb la cua entre les cames. No és quelcom tan allunyat de les desventures de Santiago Rusiñol a París o de les de Joan Puig i Ferrer per mitja Occitània. De fet, és quelcom tan conegut que s'apropa al tòpic literari.

Aquesta primera etapa del llibre, com hem dit, es clou amb el retorn definitiu de Serra a Mallorca, l'any 1961, on passarà a formar part de la redacció de l'*Última Hora* i on començarà la seva activitat professional com a periodista desenvolupant les funcions més diverses —cronista esportiu, crític de teatre, enviat especial a la Mostra de Venècia, etc. Aquí és on comença el gruix del volum, que es desenvolupa entre Mallorca i Barcelona durant les dècades dels 60 i 70 del segle xx i per on desfilen personatges tan diversos com Josep Pla, Manuel Fraga, Llorenç Villalonga o Nèstor Luján.

Serra viu l'activitat periodística com un mitjà de subsistència, com un element instrumental, no vocacional: «Una gran part de la meua vida ha estat dedicada (tudada, malgastada, ensofronada) al periodisme. I bàsicament n'he viscut —menjat, per dir-ho en termes més pragmàtics, com els agrada als polítics de la vida cosmopolita—, del periodisme, perquè el vaig convertir en la meua professió.» La seva vocació real és la literatura, que no pot exercir professionalment a causa de les dificultats econòmiques i de la manca de mitjans en una Mallorca que és constantment dibuixada com a trista i provinciana. Aquesta disjuntiva, aquest desengany constant amb una realitat insatisfactòria, per erràtica i mediocre, dota el discurs de Serra d'un to escèptic i desassossegat, a la vegada que mordaçment irònic, proper al sarcasme. De fet, de la ironia no se n'escapa ni ell mateix. Si, per una banda, és capaç de crear el personatge de l'intel·lectual compromès, militant —un altre tòpic literari, en aquest cas probablement un subproducte de l'existencialisme francès—, també és capaç, per una altra, de mostrar-ne les pròpies limitacions morals i materials, l'idealisme irredempt i una latent manca de coherència: «Evidentment, jo devia ser un sonat, un pobre illús que havia tengut la dissort de caure en un món d'optimistes impertèrrits.»

El to del recull, en qualsevol cas, queda ben palès en el prefaci que fa l'autor, que no deixa de ser una declaració d'intencions en tota regla: «Lector, si voleu entrar en el Regne Majestàtic de l'Avorrit, no ho dubteu: viviu en el segle xx de la mediocritat [...] És el segle que a mi lamentablement m'ha tocat viure, perquè som home de poca (o mala) sort, a més d'home de poca (o mala) fe.» Serra és, per damunt de tot, un cínic. En el sentit que no dóna crèdit ni a la rectitud ni a la sinceritat dels individus. És a dir, mostra una desafecció

manifesta pels seus consemblants i per tot allò que redundi en una idea profunda de cultura o de comunitat i que es tradueixi en farsa. Aquesta mediocritat de la qual parla Serra segurament resideix en la distància consubstancial que hi ha entre les paraules i els fets, entre els anhels i les pors, i que és especialment proverbial, recalcitrant, si hom vol, dins un cos social tan paupèrrim i esquitit com el que dibuixa Serra sota el franquisme i durant els primers anys del Règim del 78. Però no només això. Serra també és un pessimista. Un pessimista antropològic, tal vegada, però, sobretot un pessimista sociològic.⁷

Pel que fa als temes, si bé hi ha una mirada nítidament política, l'autor mai no ha amagat el seu compromís social i nacional, no hi ha una voluntat manifesta d'analitzar i jutjar els elements principals de la dinàmica política del país durant aquell període. Per una banda, perquè aquesta anàlisi ja apareix en el recull *Gràcies, no volem flors: cròniques de la clandestinitat a Mallorca* (La Magrana, 1981) i, per una altra banda, perquè Serra en aquest llibre es mostra més jocós, menys rígid, en definitiva, més volgudament centrat en la futilesa dels detalls que constitueixen les petites i les grans històries: «Així que, amb el vostre permís, amic lector, vaig enviar en orris la nostàlgia del temps passat i, per si em sortia un *divertimento* poc més poc manco entretingut i, més que cordial, sarcàstic, em vaig posar a la tasca, gens ni mica sacralitzada, de redactar allò que era impossible.» Un tema que sí que és transversal, tal com glossa el títol, és la denúncia d'un periodisme, el que ell patí i en el qual desenvolupà bona part de la seva activitat professional, com un ofici frívol, mancat de rigorositat, sense ambició en què el servilisme envers el poder, la precarietat laboral i el provincialisme estaven a l'ordre del dia. Un periodisme amb uns peatges correlatius a un temps històric molt determinat, però que tampoc no s'allunya tant del periodisme de consum general que ens ha tocat viure en ple segle XXI: «Era rutinari, gris, intel·lectualment pobre i mancat de tot principi crític i autocrític... i poques denúncies, com no fos contra l'Ajuntament per algun clot al carrer.»

Aquestes memòries, segons el meu parer, són un exercici honest, tot i el biaix inherent, perquè estan escrites sense un interès programàtic. És a dir, estan escrites per algú que comença a estar allò que vulgarment es diu «de tornada de tot», sense la necessitat de justificar-se ni de justificar res. Per tant, no s'hi nota el pes de la responsabilitat política o de la necessitat d'apuntalar un relat apriorístic. Segurament el fet que hi hagi gairebé vint anys entre la redacció definitiva del material i la seva publicació i que l'autor decidís no modificar pràcticament res,⁸ hi té alguna cosa a veure.

Finalment, no podem deixar de constatar que, al marge de l'interès que pot tenir per al lector un estil viu i, a vegades, corrosiu, aquestes memòries contenen alguns elements interessants per als estudis literaris, com l'esment fet a uns enregistraments que el propi Serra féu a Domènec Guansé, Víctor Alba i Joan Oliver a la dècada dels setanta amb la intenció de recuperar la memòria del primer exili o el seu pas accidentat per la revista *Destino* i les seves topades amb Baltasar Porcel. En tot cas, aquest recull aplega un material valuós, directe i eficaç, que convida al lector a submergir-se en l'univers faceciós de Serra sense prevencions i amb l'afany d'embriagar-se del to àcid, descregut i

irreductible que sempre l'ha caracteritzat: «Crec que he viscut el temps més interessant que em podia haver (i m'ha) tocat viure, per absurd i atrabiliari, però al mateix temps ha estat el més mediocre, el més gris i el més mesquí de tots els temps possibles. Així que ara és l'hora de sembrar tulipes negres i treure la cadira de bova al carrer, al costat de la porta de ca teva, i presenciar la processió dels personatges de la història contemporània.»

1. Aquest fet, en si mateix, en una literatura normalitzada no ens hauria d'explicar res. Però si ens atenim a les dificultats estructurals per a l'articulació d'un espai literari català comú, pot arribar a explicar alguns dels greuges que patim els habitants de les perifèries. [↗](#)
2. Fins i tot en el llibre coral d'homenatge publicat a El Gall Editor *Antoni Serra, la ploma i el capell*, l'any 2010, no hi ha més que algunes referències molt escadusseres al tema. [↗](#)
3. Serra passa de publicar una desena de títols de ficció en els anys 90 del segle XX a publicar-ne tot 'ust tres en vint anys (1999-2019). [↗](#)
4. Tant al pròleg del primer volum de *Diari d'ombres, paisatges i figures* com al del llibre que ens ocupa, Serra explicita que ha estat la intervenció de l'editor l'element clau que l'ha fet decidir a publicar aquest material que havia romàs tots aquests anys inèdit. [↗](#)
5. De la darrera dècada, de producció de ficció només en coneixem *Darrer llibre d'impertinències* (Documenta Balear, 2015) i *Viatge* (AdiA Edicions, 2016). Ambdós títols, de fet, 'a suggereixen un final de tra'ecte, l'arribada a un port sense bitllet de tornada. [↗](#)
6. *Última Hora*, 19-03-2019. De fet, el 2015, en publicar *Darrer llibre d'impertinències* fa unes declaracions en el mateix diari en què afirma que aquest llibre ha de significar la seva darrera incursió en la creació literària. *Última Hora*, 07-04-2015. [↗](#)
7. Es glossa de manera sintètica aquesta mirada en aquest paràgraf: «Antoni Serra ens vol fer entendre que no hem arribat fins on som ara, com a poble, per un capritx del destí, sinó per tot un seguit de causes ben definides i concretes fruit d'haver-nos convertit en una societat servil i mesquina que s'ha deixat entabanar per promeses banals i sense rellevància.» Dins Escandell, Miquel Vicens i Bennassar, Sebastià (ed.). *Antoni Serra, la ploma i el capell*. Pollença: El Gall Editor, 2010, p. 81. [↗](#)
8. Al pròleg, Serra insisteix en aquest punt: «No he modificat res. Bé, alguna coma i algun punt, a tot estirar.» [↗](#)

ETIQUETES: ANTONI SERRA AUTOBIOGRAFIA JAUME FUSTER MALLORCA MARIA ANTONIA OLIVER OFELIA DRACS PERIODISME

ULTIMA HORA

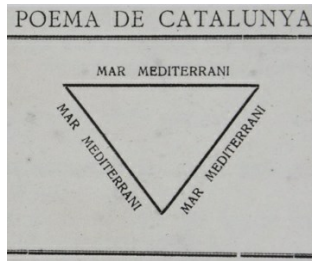
JOAN TOMÀS MARTÍNEZ GRIMALT | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Palma, 1984) Llicenciat en Història per la UAB. Màster en Història Comparada i Doctor en Arts Escèniques per la mateixa universitat. Ha publicat diversos articles d'història, literatura, teatre i pensament a revistes com *Lluc*, *Caràcters*, *Estudis Romànics*, *Els marges*, *Revista de Catalunya*, entre d'altres. És autor de *La construcció d'una cultura socialista a Mallorca. El Obrero Balear* (Documenta Balear, 2009) i *El conflicte social en el teatre català del tombant de segle, 1890-1909* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016). En l'àmbit de la poesia ha publicat *Els Jorns* (Edicions del Salobre, 2008; Premi Miquel Costa i Llobera), *Proètica dels plaers* (Editorial Moll, 2009; Premi Bernat Vidal i Tomàs) i *Obagues i solanes* (El Gall, 2016). En l'àmbit de la literatura dramàtica ha publicat *Cendres. Cartografia de l'exili* (Leonard Muntaner, 2016; Premi Pare Colom de Teatre) És membre fundador de Corcada Teatre. Ha treballat com a dramaturg, a udant de direcció i actor en més de vint muntatges entre els quals *Negret de Guinea* (Premi Escènica 2011), *#Comviure* (Premi Ciutat de Palma d'Arts Escèniques 2017 i Premi Especial Atapib 2017), *Cabaret intimíssim* (Premi

Articles relacionats

La llengua de l'amo

Foix és u

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

[Política de privacitat](#)
[Copyleft](#)

© LA LECTORA 2018